

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran/June 2025, c. 11, s. 1: 831-859

Kur’ân Okumanın, Dinlemenin ve Anlamaya Çalışmanın Hasenât Açısından Değeri
The Value of Reciting, Listening to and Understanding the Quran in Terms
of Good Deeds

Lokman BEDİR

Dr, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri ABD,

Dr, Bilecik Şeyh Edebali University,

Faculty of Islamic Sciences Department of Basic Islamic Sciences

lokman.bedir@bilecik.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7735-5171

DOI: 10.47424/tasavvur.1649159

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 1 Mart / March 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Haziran / June 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Bedir, Lokman. “Kur’ân Okumanın, Dinlemenin ve Anlamaya Çalışmanın Hasenât Açısından Değeri”. *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 11/1 (Haziran 2025): 831-859. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1649159>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.
CC BY-NC 4.0

Öz

Kur'ân-ı Kerim'in orijinal metninin kıraatinin ibadet değeri taşıyıp taşımadığı meselesi güncelliğini koruyan kadim bir tartışmadır. Makalenin genelinde daha çok tarama yöntemi kullanılacak, sonuçta ise değerlendirme yapılacak olup Kur'an tilavetinin ve dinlemenin karşılıksız kalmayacağını ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle çalışmada okuma, dinleme ve anlama şeklinde olmak üzere mü'minin Kur'an'la işigalinin hasenât açısından önemi ele alınmıştır. Birtakım çevrelerce, özellikle hatim okuma gibi eylemlere yöneltelen eleştirilere cevap olması ve konuya açıklık getirilmesi amacıyla çalışmada okuma ve dinleme üzerinde daha fazla durulmuştur. Kur'ân'da, insanın söz ve fiilleri; sevap/günah ekseninde olmak üzere "hasenât/seyyiât", "sâlihât/seyyiât", "hayr/şer", "tayyibât/habîsât" ve "ma'rûf/münker" gibi kavramlar eşliğinde temelde iki ana grupta toplanmıştır. Kur'ân okumanın, bahsi geçen kavram gruplarının ilk kısmına gireceğinde bir tereddüt yaşanmaması gerekirken; Kur'ân'ı okumanın bir değerinin olmadığını veya önemsiz olduğunu, aslolanın manasını anlamak olduğunu söyleyen kimseler mevcuttur. Kur'ân, manası anlaşılıp hayata aktarılmak üzere indirildiğinden bu kesimin söylediklerinin bir nebze tutarlılığı olabilir. Ancak Kur'ân aynı zamanda ibadet kitabıdır ki; namazda okuduğu sure veya âyetin anlamını bilen ve bilmeyen her mü'min için namazda kıraat farzdır. Namazın, hasenât grubu içerisinde yer alacağı şüphesizdir. Allah Teâlâ her bir haseneye mükâfat vereceğini beyan etmiştir. Hasenâtın geçtiği birçok âyette; iyiliklerin kötülükleri gidereceği de ifade edilmiştir. Netice itibarıyla namazın içinde veya dışında olması fark etmeksizin anlamını bilerek veya bilmeyerek hasenât/sâlihât/hayr/tayyibât/ma'rûf niyetiyle Kur'ân okunması durumunda okuyan kimse adına hasenât olacağı gibi, günahlarının affına vesile olması ve mükâfata nail olması umulur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân'ı Okumak, Dinlemek, Anlamak, Hasenât, Mükâfat.

Abstract

The issue of whether the recitation of the original text of the Holy Quran has a worship value or not is an ancient debate that still maintains its current status. The article will primarily uses scanning method and an evaluation will be made at the end, with the aim of revealing that recitation and listening to the

Quran will not go unrewarded. For this reason, the study addresses the importance of the believer's occupation with the Quran in the forms of reading, listening and understanding in terms of good deeds (ḥasanāt). In order to respond to the criticisms directed by certain circles, especially at actions such as khatm (entirely recitation of the Quran in Arabic), and to clarify the issue, more emphasis has been placed on reciting and listening in the study. In the Quran, man's words and actions are basically grouped into two main groups, with concepts such as “ḥasanât/sayyiât”, “şâlihât/sayyiât”, “khayr/sharr”, “ṭayyibât/khabîsât” and “ma’rûf/munkar”. While there should be no hesitation that reciting the Quran will fall into the first group of the aforementioned concept groups; there are those who say that reciting the Quran in Arabic (even without understanding) has no value or is unimportant, and that what matters is understanding its meaning. Since the Quran was revealed to be understood and applied to life, there may be some consistency in what this group claims. However, the Quran is also a book of worship; recitation in prayer (ṣalât) is obligatory for every believer, whether s/he knows the meaning of the chapter or verse s/he recites in prayer or not. There is no doubt that prayer will be included in the group of good deeds (ḥasanât). Allah Almighty has declared that He will reward every good deed. In many verses where the word of ḥasanât is mentioned, it is also stated that good deeds (ḥasanât) will eliminate evil deeds. As a result, regardless of whether it is inside or outside of prayer, if the Quran is recited with the intention of ḥasanât/şâlihât/khayr/ṭayyibât/ma’rûf, knowing or not knowing its meaning, it will be good deeds for the reciter, and it is hoped that it will be a means for the forgiveness of his/her sins and that s/he will be rewarded.

Keywords: Tafsîr, Recitation of the Quran, Listening, Understanding, Good Deeds, Reward.

Giriş

İndiği günden beri Müslümanların hayatlarının odak noktasında yer alan Kur’ân-ı Kerim -anlamı bilinsin veya bilinmesin- dillerden düşmemektedir. Kâh ibadet maksatlı kâh araştırma maksatlı olarak daima ellerde ve dillerde yerini almıştır. İslam dışı kesimler açısından ise Kur’ân’ın, en azından araştırma

maksatlı olarak sürekli göz önünde olduğu bilinmektedir.¹ Ulûmu'l-Kur'ân'ın inşasından ve tasnifinden itibaren ise başta tefsir olmak üzere, fıkıh, kelam ve diğer temel islam bilimlerinde Kur'ân-ı Kerim, ilmî araştırmaların merkezinde yer almış ve daima güncelliğini korumuştur. Dolayısıyla nüzulünden bu yana tüm zamanların en çok okunan kitabı olduğunu söylemek mümkündür. İngiltere merkezli World Culture Score Index'in (Dünya Kültürü Puan Endeksi) 2017 tarihli verileri de Kur'ân-ı Kerim'in yeryüzünde en çok okunan kitap olduğunu² teyit etmektedir.

Şurası muhakkak ki; her dilden insanlar Kur'ân-ı Kerim'i okumayı öğrenbilmekte ve hatta ezberleyebilmektedirler. Ülkemizde de başta Kur'ân Kursları olmak üzere, İmam Hatip Ortaokulları, İmam Hatip Liseleri, İslami İlimler ve İlahiyat Fakülteleri³ gibi resmi kurumlar ve birçok sivil kurum ve kuruluş aracılığıyla Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okuma ve hafızlık eğitimi yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bazı kimseler Kur'ân'ın orijinal metninden okumanın adeta boş bir uğraşı olduğu yönünde fikir beyan etmektedirler. Ancak böyle bir okuyuşun boş bir uğraşı olduğunu söylemek; hafızlığın ve Kur'ân eğitiminin ilk halkasını oluşturan Hz. Peygamber ve ashabı başta olmak üzere zamanının bir kısmını Kur'ân okumağa teksif eden tüm mü'minlere tahkir anlamı taşımaktadır.

Kur'ân, Arapça nazil olduğundan ana dili Arapça olmayan insanlar için yabancı dilde yazılmış bir metin konumundadır.⁴ Bu nedenle Arapça bilmeyen

¹ Şu yazarları ve eserlerini örnek vermek mümkündür: Theodor Nöldeke, *Geschichte des Qurans*; Ignaz Goldziher, *Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung*; Arthur Jeffery, *Foreign Vocabulary of the Quran*.

² TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/dunyada-en-cok-kitap-okunan-ulkeler-412861.html> (Erişim 16 Nisan 2024).

³ Ülkemizde talep olması halinde cezaevlerinde dahi Kur'an eğitimi verilmektedir bk. Abdullah Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", *Diyanet İlmî Dergi* 45/4 (2009), 37-60.

⁴ Ferzende İdiz bu konuda şöyle bir değerlendirmede bulunur; Dünyada 1.6 milyar Müslüman bulunmaktadır. Bunların yaklaşık olarak üçte ikisi Arap olmayan Müslümanlardan oluşmaktadır. Arap olmayan Müslümanların çoğu Arapça bilmediklerinden dolayı, kendi kitapları ve Allah'ın kelâmı olan Kur'ân'ı okumak için ya Arapça öğrenmeli ya da hiç okumamalı, öyle mi? Böyle bir anlayış akla uygun düşmeyeceği açıktır. Bkz. Ferzende İdiz, "Anlamını Bilmeden Kur'ân Okumak", *Akademik Akıl*, 2020, (Erişim 18 Ekim 2024).

insanların Kur'ân'ı anlayabilmek için Arapça öğrenme konusunda yoğun çaba sarfetmeleri gerekmektedir. Kaldı ki; Kur'ân'ı yüzünden okumayı öğrenen veya hafızlık yapanların birçoğu anlamını bilmediği halde Kur'ân okumalarını başta namazlarında olmak üzere ömür boyu sürdürmektedirler. Özellikle ortalama iki-üç yıl süren yüzünden okuma ve hafızlık eğitimi esnasında öğrencilerin biricik meşguliyetleri Kur'ân okumaktır. Anlama yönelik bir çabanın hemen hemen hiç olmadığı bu sürecin bir değerinin olmadığını düşünmek, Kur'ânî verilere de akla da aykırı bir durumdur. Bu hususa, ileride etraflıca değinilecektir. Hafızlık eğitimi alan ve Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenen birçok insanın ise mühendislik, doktorluk, müteahhitlik, esnafılık, çiftçilik gibi alınan Kur'ân eğitiminin anlam boyutunu belki de doğrudan ilgilendirmeyen alan dışı⁵ meşguliyetlerde bulunduğu da bir gerçektir. Zira Kur'ân, manasıyla ve lafzıyla birlikte hayat kitabıdır. Bunun içindir ki; her mü'min, ne işle meşgul olursa olsun Kur'ân'ı hayat kitabı haline getirmelidir. Ancak Kur'ân, mü'minin dünya hayatıyla da sınırlı değildir. Şöyle ki Kur'ân; ilk bulunduğu İlm-i Ezeliden mahşere değin tüm zamanları kapsamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'in bulunduğu yer ve safhaları şöylece sıralamak mümkündür: ilm-i ezelide Kur'ân, Levh-i mahfuz'da Kur'ân, yazıda Kur'ân, dilde Kur'ân, zihinde/akılda Kur'ân, kalpte Kur'ân, duygularda Kur'ân, ibadette (özellikle namazda) Kur'ân, hayatta Kur'ân, amel defterinde Kur'ân, âhirette Kur'ân.

Kur'ân-ı Kerim, evvela Allah Teâlâ'nın sınırsız olan ezelî ilminde⁶ mevcuttur ki, öncelikle ezelî ilminden levh-i mahfuza⁷, oradan da Cebrail (a.s.) aracılığıyla Hz. Peygambere inzal olmuştur. Hz. Peygamber inen her bir âyeti vahiy

⁵ Her Müslüman namazını kılabilcek kadar Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenmek ve bir namazın sıhhatine yetecek kadar ezber yapmak durumundadır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim'i okuyabilmek sadece din görevlilerine değil, namazda kıraat yapabilmek için - anlamını bilsin ya da bilmesin- her Müslümana farzdır.

⁶ Hadid 57/3. âyette zikredilen el-Evvel isminden anlaşılacağı üzere mahlukat yokken Allah Teâlâ vardır. el-Kehf 18/109. âyette de ifade edildiği üzere O'nun ilmi sınırsızdır. Dolayısıyla sonradan elde edilmeyen, ayrıca geçmişi ve geleceği kuşatan bu ilminin içinde Kur'ân'ın olmaması düşünülemez.

⁷ Vâkıa 56/77-79 âyetlerinde, üzerine yazı yazılan bir levhadan ve bir kitaptan söz edilmesi, Hz. Peygambere vahyedilmeden önce, (levh-i mahfûzda) bir şekilde yazı ile kayıt altına

kâtiplerine yazdırmış,⁸ inen âyetleri hem namazda hem de namazın dışında kendisi okumuş ve ashabına da okutmuştur.⁹ Başta kendisi olmak üzere birçok sahabe inen âyetleri ezberlemişlerdir. Böylece inen Kur'ân âyetleri, bir taraftan zihinlere yerleşirken bir taraftan da gönüllerde yerini almıştır. Sahabe dönemi başta olmak üzere inen her bir âyet yürekleri titretip imanların artmasına ve Allah Teâlâ'ya tevekküle vesile olmuş, bıkip usanmaksızın okunmuş ve okunmaya da devam etmektedir: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki; ... O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır..."¹⁰ âyeti bu gerçeğe işaret etmektedir. İnen âyetler duygu dünyasını şekillendirmekte ve duygulara yön vermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in lafzından ziyade manasını esas alan birtakım insanlar - ki onlardan bazıları İslamî ilimler alanında uzman durumundadırlar- yukarıda saydığım maddelerden ekseriyet itibarıyla "Hayatta Kur'ân" maddesinin esas unsur olduğu, özellikle "Dilde Kur'ân" maddesinin ise daha az öneme sahip olduğu veya neredeyse önemsiz olduğu yönünde fikir beyan etmektedirler. Örneğin merhum Yaşar Nuri Öztürk (ö. 2016) hayatının son zamanlarında katıldığı bir televizyon programında, Kur'ân Kurslarını ve evlerde tertiplenen hatim programlarını alaya alır bir şekilde sunucu tarafından kendisine yöneltilen bir soru üzerine, okuduğunu anlamadan Kur'ân okumanın Allah Teâlâ katında kabul olmayacağını ifade ediyor ve buna ilaveten şöyle diyor: "Okuduğunu anlamadan okuyanı Kur'ân lanetliyor."¹¹ Bir başka programda ise Öztürk, Kur'ân'ın şöyle dediğini iddia ediyor: "Anlamını bilmeden okuyarak namaz

alındığı ve bir kitap hüviyetinde olduğu fikrini vermektedir. M. Zeki Duman, "Levh-i Mahfuz'dan Mushaf-ı Şerif'e Kelamullah", *zekiduman.com* (Erişim 31 Mart 2025).

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-şâhih*, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 3 (No: 4986), nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (B.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001).

⁹ Peygamber, Kur'ân-ı Kerim'i öğrenmeyi ve öğretmeyi teşvik bağlamında şöyle buyurmuştur: *خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ* "Sizin en hayırlınız Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir" bk. Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 21 (No: 5027); Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî* (Riyâd: Mektebetü'l-maârif, ts.), "Sevâbu'l-Kur'ân", 15 (No: 2907).

¹⁰ Enfâl 8/2. Aynı mana Zümer suresi 23. âyette de vurgulanır.

¹¹ Yaşar Nuri Öztürk, "Kur'ân'ı anlamadan okuyanları, Kur'ân lanetliyor", Facebook (20 Ekim 2018, 10:51).

kılanlara lanet olsun.”¹² Günümüz tefsir hocalarından Mehmet Okuyan ise ideal olanın Kur’ân’ı anlayarak okumak olduğunu anlatmaya çalıştığı bir programdaki konuşmasında, esas olanın manasını bilerek Kur’ân’ı okumak olduğunun üzerinde durmakta ve anlamadan Kur’ân okuyan kimseden Şeytanın rahatsız olmayacağını iddia etmektedir.¹³ Ancak aynı konuşmasının devamında, anlamadan Kur’ân okumanın ve hatta okumasını bilmeyenin Kur’ân’a bakmasının bile sevap olduğunu, ayrıca kendisinin de günde beş cüz Kur’ân okuduğunu ve okurken de her yerin manasını düşünmediğini dile getirmektedir.¹⁴ Bu durumda iki ifadesi birbirini nakzetmektedir. Zira Şeytanın insanlar için düşman olduğu Kur’ân’da defalarca geçmektedir.¹⁵ Yani bir yandan anlamını bilmeden de olsa Kur’ân okumanın ve hatta okumayı bilmeyen kimsenin Kur’ân’a bakmasının sevap olduğunu söylemek bir yandan da Şeytanın böyle şeylerden rahatsız olmayacağını iddia etmek bir çelişkidir. Zira Şeytan insanın apaçık düşmanıdır ve insanın her iyiliğinden rahatsızlık duyar ve engel olmak ister. – Anlamı bilinsin ya da bilinmesin- madem Kur’ân okumak bir hasenedir yani iyiliktir, öyle ise Şeytanın Kur’ân tilâvetine engel olmak isteyeceği de muhakkaktır.

Özetle söylemek gerekirse, Kur’ân’a dair yukarıda ilm-i ezelîde Kur’ân, Levh-i mahfuz’da Kur’ân, yazıda Kur’ân, dilde Kur’ân..., şeklinde saydığımız maddelerin hiçbir safhası önemsiz veya daha az öneme sahip görülerek küçümsenemez. Dolayısıyla önemini ortaya koymak adına bu çalışmamızda –boyutları bir makaleyi aşmamak suretiyle- yukarıdaki maddelerden özellikle “Dilde Kur’ân” maddesi, Kur’ân’ın amelleri değerlendirme kıstasları olan “hasenât/seyyiât” çerçevesinde irdelenecek olup, mesele iki başlık halinde ele alınacaktır. İlkinde genel anlamda Kur’ân’da hasenât ve seyyiât kavramları ele alınacak, ikincisinde ise -anlamını bilerek veya bilmeyerek- Kur’ân okumanın, dinlemenin ve anlamaya çalışmanın hasene oluşu ve faydaları üzerinde durulacaktır.

¹² Öztürk, “Anlamını Bilmeden Kuran Okumak Sevap Kazandırır mı?”, *You Tube* (17 Kasım 2021), 00:01:13-00:01:16.

¹³ Mehmet Okuyan, “Asıl Amaç Anlayarak Okumaktır”, *You Tube* (29 Nisan 2022), 00:04:01-00:04:22.

¹⁴ Okuyan, “Asıl Amaç Anlayarak Okumaktır”, *You Tube* (29 Nisan 2022), 00:05:08-00:16:43.

¹⁵ Bakara 2/36; En’âm 6/142; A’râf 7/22.

1. Kur'ân'da Hasenât ve Seyyiât Kavramları

Kur'ân-ı Kerim'de insanın söz ve fiilleri; "hasenât/seyyiât", "sâlihât/seyyiât", "hayır/şer", "tayyibât/habîsât", "ma'rûf/münker"¹⁶ gibi karşıt terimlerle ifade edilmek suretiyle günah/sevap ekseninde iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan makalenin de başlığını teşkil eden söz konusu iki kelimedenden birisi olan "hasenât" kelimesi "hüsn" kökünden gelmekte olup, lügat anlamı itibariyle; çirkinliğin zıddı olan, yani güzel olan şey demektir.¹⁷ Bu kelime, hoşla gidip rağbet edilen her şey için kullanılır ki; bu da aklın hoşlanması, hevânın (nefsin) hoşlanması ve duyuların hoşlanması şeklinde tezahür edebilir. Ayrıca bu kelime, insanın ruhuna, bedenine ve hayatına dair elde etmesi neticesinde sevinmesine sebep olan bütün nimetleri de kapsar.¹⁸ İnsanın nail olabileceği en önemli nimet ise ebedî saadete yani cennetlere ulaşmasıdır. Bu nedenle insanın cennetlere erişmesini temin edecek olan her şey *hasene* demektir.

İyilik anlamına gelen "hasenât" kelimesi müştaklarıyla beraber Kur'ân-ı Kerim'de yaklaşık iki yüz yerde geçmektedir ki,¹⁹ bu da onun önemini ortaya koymaktadır. Allah Teâlâ onlardan bazılarında Kur'ân-ı Kerim'i²⁰ tavsif eder. Bazılarında ise Rasûlüllah'ın²¹ ve diğer peygamberlerin örnekliliğini dile getirir.²² Diğer bir kısmında ise sâlih amelleri,²³ Allah'ın dinine davet ederken kullanılan güzel ifadeleri,²⁴ davet esnasında ve hatta tartışma esnasında kullanılacak olan konuşma tarzını,²⁵ Allah yolunda infakta bulunmayı,²⁶ anne babaya iyi ve güzel davranmayı²⁷ *hasenât* kelimesi ve müştakları ile ifade eder. Allah

¹⁶ Âl-i İmrân 3/104; A'râf 7/157, 168; Hûd 11/114; Nûr 24/26; Furkan 25/70; Lokmân 31/17; el-Mü'min 40/58; Ahkâf 46/20.

¹⁷ Cevherî, Ebû Nasr, İsmail b. Hammâd, *eş-Şîhâh fi'l-luğa* (Beyrut: Dâru'l-ilm, 1990), 5/2099.

¹⁸ Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi'ğaribi'l-Kur'ân* (Riyad: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, ts.), 1/155.

¹⁹ Muhammed Fuâd b. Abdilbâki b. Sâlih el-Mısri, *el-Mu'cemü'l-müfreh li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1945), 202-204.

²⁰ Zümer 39/23.

²¹ Ahzâb 33/21.

²² Mümtehin 60/4-6.

²³ Kehf 18/30.

²⁴ Fussilet 41/33.

²⁵ Nahl 16/125.

²⁶ Bakara 2/195; Mâide 5/12.

²⁷ Ankebût 29/8.

(c.c.) bu kelimenin müştaklarından olan *hüsnâ* kelimesi ile de cenneti tavsif eder.²⁸

Allah Teâlâ kendisinin hasenât/iyilik sahibi olduğunu hatırlatarak insanlardan da hasenât/iyilik sahibi olmalarını ister²⁹. Öyle ki insanın, kendisine yapılan bir kötülüğü bile iyilikle karşılmasını talep eder ve bu tutum sayesinde aralarında düşmanlık olan kimselerin dahi samimi birer dost olabileceğini hatırlatır.³⁰ Hasbelkader bir kötülük yapıp da ardından bir iyilik yapmaları durumunda insanları bağışlayabileceğini bildirir³¹ ve iyilik sahiplerini *muhsin* olarak niteler.³² Çeşitli açılardan insanların iyilik sahibi olabileceğini, iyilik sahiplerini sevdiğini,³³ onlara yakın olduğunu³⁴ ve hatta onlarla birlikte olduğunu haber verir.³⁵ Dahası, asla haseneleri (iyilikleri) zayi etmeyeceğini³⁶ ve hasene sahiplerini cennet ve ru'yetullah gibi³⁷ büyük mükâfatlarla³⁸ katbekat³⁹ ve hatta hesapsızca ödüllendireceğini kendisi müjdelediği⁴⁰ gibi Hz. Peygamberin de müjdelemesini ister.⁴¹ Bütün bu bahsi geçen şeyleri dile getirirken hasenât kelimesini veya müştaklarını kullanır. Kur'ân'ı okumanın ve dinlemenin de bir hasene olacağını ve yukarıda yer verilen mükâfatlara nâiliyete sebep olacağını söylemek abartı olmasa gerektir.⁴²

²⁸ Nisâ 4/95; Yûnus 10/26.

²⁹ Kasas 28/77.

³⁰ Fussilet 41/34.

³¹ Neml 27/11.

³² Mâide 5/85.

³³ Mâide 5/13, 93.

³⁴ A'râf 7/56.

³⁵ Nahl 16/128; Ankebût 29/69.

³⁶ Kehf 18/30.

³⁷ Yûnus 10/26; Necm 53/31.

³⁸ Âl-i İmrân 3/172.

³⁹ Nisâ 4/40.

⁴⁰ Zümer 39/10.

⁴¹ Hac 22/37.

⁴² Kur'ân okumanın sevap ve mükafata vesile olacağını dile getiren hadislerle örnek olması açısından bkz. Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 16 (No: 2910).

Hasenât kelimesinin zıddı olan “seyyiât”⁴³ kelimesi ise “sû” kökünden gelmekte olup; dünyevî, uhrevî, ruhî, bedenî vb. açılardan insanı gam ve kedere sevk eden her şey için kullanılır.⁴⁴ Örneğin mal kaybına uğrama, bulunduğu konumu ve dostlarını kaybetme insanı üzen dünyevî şeylerdendir. Dolayısıyla bu gibi şeyler de “sû” yani seyyiât (kötülük) grubundan sayılmışlardır.⁴⁵ Ancak asıl mesele, insanı ebedî bir şekilde gam ve kedere sevk edecek olan cehennem azabıdır ki; Allah Teâlâ Kur'ân'da insanın cehenneme gitmesine sebep olabilecek her türlü şeyi *seyyiât* kelimesi ile veya *hatîe*, *zenb*, *ma'siyet*, *ism* vb. yakın anlamlı kelimelerle adlandırır. Böylelikle asıl seyyiâtın (kötülüğün) âhirette insanın ebedi hüsrana uğramasını sonuç veren şeyler olduğunu ortaya koyar.

Kötülük anlamına gelen “seyyiât” kelimesi müştaklarıyla beraber Kur'ân'da yüz yetmiş civarında geçer.⁴⁶ Allah Teâlâ bunlardan bazılarında doğrudan Şeytanı⁴⁷ ifade eder. Bunun dışında Allah'ın âyetlerini inkârı ve âyetleri alaya almayı,⁴⁸ şirki,⁴⁹ münafıklığı,⁵⁰ sapıran kimselerin yüklenecekleri günahları,⁵¹ bazı peygamberlerin inkâr ehli olan kavimlerini,⁵² inkâr ehlinin inanlarla bir tutulacaklarını zannetmelerini,⁵³ kötü zanda bulunmayı,⁵⁴ diri diri

⁴³ Râğıb, *el-Müfredat*, 253. Bu kelime aynı zamanda *sâlihât* kelimesinin zıddı olarak da Kur'an-ı Kerim'de kullanılmaktadır. Bu zıt kullanımlara örnek olması açısından bk. Fussilet 41/46; Câsiye 45/15.

⁴⁴ Mâide 5/101; Âl-i İmrân 3/120; Tevbe 9/50; Hüd 11/77; Ankebût 29/33; Mülk 67/27.

⁴⁵ Râğıb, *el-Müfredat*, 333.

⁴⁶ M. F. Abdilbâki, 368-370.

⁴⁷ Nisâ 4/38.

⁴⁸ A'râf 7/177.

⁴⁹ En'âm 6/136; Ankebût 29/4; Mücâhid Ebu'l Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Kuraşî'l-Mahzûmî, *Tefsîru Mücâhid* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi, 2005), 193; Taberî Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân An Te'vil-i Âyi'l-Kur'an* (Kahire-Beyrut: Dâr-ı Hicr, 2001), 18/360.

⁵⁰ Mücâdele 58/15.

⁵¹ Nahl 16/25.

⁵² Enbiyâ 21/74, 77.

⁵³ Câsiye 45/21.

⁵⁴ Feth 48/12.

kız çocuklarını toprağa gömmeyi,⁵⁵ İsrailoğulları'nın erkek çocuklarını Fırvun'un katletmesini,⁵⁶ kavimlerin başlarına gelen felaketleri⁵⁷ ve felakete maruz kaldıkları günü,⁵⁸ her türlü kötü söz⁵⁹ ve ameli,⁶⁰ diğer günah çeşitlerini,⁶¹ bizzat günahın kendisini,⁶² bela ve musibetleri⁶³ "seyyiât" kelimesiyle veya müştaklarıyla niteler. Şeytanın⁶⁴ ve nefsin de insanlara yaptırmak istediği şey seyyiâttır, yani kötülüktür.⁶⁵ Allah Teâlâ bu kelimenin müştaklarından olan, *sûu'l-hisâb* ifadesi ile çok çetin geçecek bir hesabı ifade ederken⁶⁶ *seyyiât*,⁶⁷ *sâet masîrâ*⁶⁸ veya *sûu'd-dâr*⁶⁹ ifadeleri ile cehennemın varılacak en kötü yer olduğunu dile getirir. *Sûu*⁷⁰ veya *sûu'l-azâb* nitelemesi ile de oraya gidecek olanları çok kötü bir azabın beklediğini haber verir.⁷¹

Netice itibariyle insanlar dünya hayatlarında; hasenât ve seyyiât ile imtihana tabi tutulmuştur.⁷² Namaz, oruç, zekât, anne-babaya iyi davranmak, yakın ve uzak komşuya iyilik etmek gibi sâlih amellerin yanında anlamını bilerek veya bilmeyerek Kur'ân okumak da hasenât nevindendir. İman ehli olmak kaydıyla⁷³ iyilik sahiplerinin iyilikleri en az on katı ile⁷⁴ mükâfatlandırılacak ve asla

⁵⁵ Nahl 16/59.

⁵⁶ Basara 2/49.

⁵⁷ Furkân 25/40; Şuarâ 26/173.

⁵⁸ Sâffât 37/177.

⁵⁹ Nisâ 4/148.

⁶⁰ Mü'min 40/37.

⁶¹ Nisâ 4/22; Yûsuf 12/24; İsrâ 17/32; Feth 48/6.

⁶² Tâhâ 20/101.

⁶³ Âl-i İmrân 3/120, 174; Neml 27/62.

⁶⁴ Bakara 2/169.

⁶⁵ Yûsuf 12/53.

⁶⁶ Ra'd 13/18, 21.

⁶⁷ Zümer 39/48, 51; Mü'min 40/9.

⁶⁸ Nisâ 4/97, 115.

⁶⁹ Ra'd 13/25; Mü'min 40/52.

⁷⁰ Zümer 39/61.

⁷¹ En'âm 6/157.

⁷² A'râf 7/168.

⁷³ Âl-i İmrân 3/22; Mâide 5/53; A'râf 7/147.

⁷⁴ Geniş bilgi için bk. Muhammed Ersöz, "Tefsirlerde Amellerin Karşılığının On Kat Verilmesi Meselesi: Tematik ve Problematik Bir İnceleme", *Cumhuriyet Theology Journal* 26/2 (December/Aralık) (2022), 679–698.

haksızlığa uğratılmayacaklardır.⁷⁵ İşlenen kötülükler ise misli ile karşılık bulacaktır.⁷⁶ Dahası; Kur'ân okumak, namaz kılmak ve Allah yolunda infakta bulunmak gibi⁷⁷ yapılan iyilikler sebebiyle Allah Teâlâ bir kısım günahları da affedeceğini müjdelemektedir.⁷⁸

2. Kur'ân-ı Kerim'i Okumak, Dinlemek ve Anlamaya Çalışmak

Sâlih ve sahih bir niyetle olmak kaydıyla; Kur'ân'ı okuma, ezberleme, anlama, hayata aktarma vs. gibi durumların yukarıda değindiğimiz "hasenât" grubunda yer alacağı muhakkaktır. Öncelikle şunu belirtelim ki, kullukta nihai hedef Allah'ın rızasını kazanmaktır. Ancak bu nasıl gerçekleştirilecektir ve bu hedefe hangi vasıtalar ile ulaşılabilecektir? Tam da bu noktada Kur'ân'ı okumak ve anlamak bu hususun belki de temelini teşkil etmektedir. Zira kul ile Allah (c.c.) arasında iletişimi sağlayan iki ana unsurdan birincisi Kur'ân'dır.⁷⁹

2.1. Kur'ân-ı Kerim'i Okumanın, Dinlemenin ve Anlamaya Çalışmanın Hasene Oluşu

Nüzulünden bu tarafa Kur'ân-ı Kerim, Müslümanların hayatının tüm alanlarında yer almıştır. Kıraat, tilâvet ve tertil emrini alan Mü'minler, bir yandan Kur'ân adabına⁸⁰ uygun bir şekilde okumuşlar, o kadar ki okudukları Kur'ân'ın Hz. Peygamberden tevatüren nakledilmiş olmasını esas almışlar, lafzının muhafazası konusunda son derece gayret sarf etmişler ve hatta bunun sonucu olarak Allah Rasûlüne nispet edilen kıraatler tespit edilmiş, ortaya konulan eserler sayesinde ve bilhassa fem-i muhsin aracılığıyla nesilden nesile aktarılacak günümüze ulaşmıştır. Diğer yandan ise Kur'ân'ın Mü'minlere yüklediği akletme, tefekkür, tedebbür ve tezekkür sorumluluğu gereği; anlamaya ve hayatlarına aktarmaya çalışarak bireysel ve sosyal hayatlarını bu minvalde tesis etmeye

⁷⁵ En'âm 6/160.

⁷⁶ Mü'min 40/40; Şûrâ 42/40.

⁷⁷ Fâtır 35/29-30.

⁷⁸ Bakara 2/271; Nisâ 4/31; A'râf 7/153.

⁷⁹ Allah (c.c.) ile kul arasında iletişimi sağlayan iki ana unsur Kur'an ve sünnettir. Ancak, Kur'an ve sünnet ekseninde olmak kaydıyla yazılan tefsir ve benzeri eserler de bu hususta yol gösterici olabilecektir.

⁸⁰ Kur'ân okuma adabı hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Özel, "Kur'ân-ı Kerim'i Okuma ve Adabı", *Diyanet İlmî Dergi* 43/2 (2007), 25-41; Akif Aydın, "Kur'an-ı Kerim Okumanın Ve Dinlemenin Fazilet ve Adabı", *Fırat Üniversitesi İhaliyat Fakültesi Dergisi* 7 (2002), 127-152.

özen göstermişlerdir. Böylece hasenât-seyyiât, hayır-şer ... kavramlarını hayatlarının merkezine alarak Allah'ın rızasını kazanma adına Kur'ân okumak da dâhil olmak üzere tüm hasenât çeşitlerinde pay sahibi olmaya ve tüm seyyiât çeşitlerinden de azami derecede uzak kalmaya çalışmışlardır. İslamın'ın ilk halkasını teşkil eden sahabenin Kur'ân'la olan ilişkileri bağlamında zikredilen bir hadiste onlardan bazıları Kur'ân okuduğu zaman meleklerin dinlemeye geldiği yer almaktadır. Şöyle ki; sahabeden Üseyd b. Hudayr'dan (ö. 20/641) aktarıldığına göre Üseyd, bir gece atını yakınında bir yere bağlamış, Kur'an okurken birden atı ürküp şahlanmaya başlar. Bunun üzerine Üseyd okumayı keser. O susunca at da sakinleşir. Üseyd tekrar okumaya başlar. Bu olay üç kez tekrarlanıp üçüncüsünde at yine hırçınlaşınca, Üseyd okumayı keser. Yakınında yatan oğlu Yahya'yı, atın zararı dokunmasın diye beriye çeken Üseyd, başını kaldırdığında, bulut gölgesine benzer bir şey içinde, bir takım cisimlerin parladığını görür. Ertesi gün durumu Allah Rasûlüne anlatan Üseyd'e Hz. Peygamber, onların melekler olduğunu ve kendisini dinlemeye geldiklerini haber verir.⁸¹ Hz. Osman'ın, kendisini şehit etmek üzere birtakım insanların toplandıklarını bildiği halde Kur'ân okumakla meşgul olması ve Kur'ân okumakta iken şehit edilmesi de⁸² ashabın Kur'ân'la iştigale verdikleri önemi ortaya koyma açısından büyük bir önemi haizdir.

Kur'ân okumanın, "hasenât" grubuna dâhil olduğu yerlerden biri namazdır. Namaz ise; tekbirleri, kıyamı, kıraati, rûkûu, secdesi, tahiyyâtı, selamı... ile tamamı bir ibadettir. Dolayısıyla namazda Kur'ân okumak ibadetin ta kendisidir. Bunun içindir ki, namazda okunan Kur'ân'ın, ibadetin içerisinde yer alacağından şüphe edilmemelidir. Kaldı ki kıraat farz olduğu için kıraatsiz bir namaz da geçerli olmayacaktır. Başka bir deyişle namazın içerisinde kıraat çıkarıldığı zaman, namaz adeta içi boş ritüellerden ibaret kalacaktır.

Kur'ân'da namazla alakalı olarak geçen "kötülükten alıkoyması"⁸³ gibi ifadelerin namazın içinde veya dışında icra edilen Kur'ân tilâveti için de geçerli olduğunu söylemek pekâlâ mümkündür. Zira kıraat namazın bir parçasıdır ve belki de en önemli unsurudur. Namazın en önemli rükunlarından olan kıraat

⁸¹ Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 15 (No: 5018).

⁸² İbni Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Kahire: Mektebetü'l-hancı, 2001), 3/70.

⁸³ Ankebût 29/45.

(Kur'ân okumak) namazın dışında da hayatın en önemli umdelerinden olup insanın edep dairesinde kalmasını temin etmektedir. Zira Kur'ân'la hemhal olan kişi -tıpkı namazda olduğu gibi- kendini huzur-u ilahide hissedecek ve o huzura mugayir tutum ve davranışlardan uzak duracaktır.

Kur'ân'da namaz kılmak genellikle "salât" ve "ikâme" gibi bir kavramla ifade edilirken; Muzzemmil suresinin, gece namazını da konu edinen son âyetinde; "Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun" ifadesi yer almaktadır ki; burada "okuyun" anlamında kıraat kökünden gelen "اَفْرَأُوا" kelimesi kullanılmıştır. Müfessirlerin bir kısmına göre, geceleyin okunan Kur'ân'dan maksat özellikle akşam ve yatsı namazında yahut teheccüd namazında olmak üzere Kur'ân okunmasıdır.⁸⁴ Mâverdî'ye (ö. 450/1058) göre burada iki vecih vardır. Birincisi: "Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun" ifadesinden maksat "artık, namazdan kolayınıza geleni kılın" demektir ki; kılınan namaz tilâveti de içerdiği için burada "Kur'ân" kelimesiyle ifade edilmiştir. İkincisi: Lafzın zahiri esas alınmak suretiyle "Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun" anlamındadır.⁸⁵ Görüldüğü üzere Mâverdî'ye göre esas olan şey her iki halde de Kur'ân okumaktır.

Bu durumda akla şu soru gelebilir; namazın içerisinde yer alan bir şey (kıraat, secde vs.) namazın dışında olsa (hatim okumak, tilâvet veya şükür secdesi yapmak vb.) ibadetten sayılmaz mı? Yahut neticesiz kalıp da bir işe yaramaz mı? Öncelikle şunu belirtelim ki; insanın kulluk için yaratıldığı Kur'ân'da açık bir dille ifade edilmiştir.⁸⁶ Allah Teâlâ kılınan namazları kulluğun bir parçası olarak değerlendirirken⁸⁷ namazdaki kıraati kulluğun dışında tutacak değildir. Nasıl ki namazı namaz eden Allah rızası için niyettir. Aynen onun gibi Kur'ân tilâvetinin ibadete⁸⁸ dönüşmesi de Allah Teâlâ'nın rızası için okunmasına bağlıdır.

⁸⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 23/395; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* (Dâru'l-Mizân, 2007), 16/223.

⁸⁵ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 6/132.

⁸⁶ Zâriyât 51/56.

⁸⁷ Bk. Basara 2/43, 83, 110; Nisâ 4/77.

⁸⁸ Geniş bilgi için bk. Ali Yılmaz, "Kur'ân'ı Salt Okumanın Değeri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004), 63-107; Güven Ağırkaya, "Kur'ân'ı Anlamadan Okumanın Bir Sevabı Yok mudur?", *Diyanet İlmî Dergi* 56/3 (2020), 677-720.

“Sâlih amel” kavramı Kur’ân’da her hangi bir amele tahsis edilmemiştir. Bu sebeple Allah’ın razı olacağı bütün amel, söz ve davranışlar sâlih amelin şümülünde sayılabilir. Şüphe yok ki, mü’minlerin Kur’ân’ı okuması ve hayata aktarmak üzere anlamaya çalışması da sâlih amel grubuna dâhildir. Dolayısıyla Kur’ân’da geçen “iman edip sâlih amel işleyenler” şeklindeki ifadeler, manasını bilerek veya bilmeyerek Kur’ân tilâvetinde bulunanları, dinleyenleri ve okuyup anlamaya çalışanları da kapsar. Ancak herhangi bir amelin kıymet kazanması için ön şart, iman olduğu gibi Kur’ân’la işigalin de sâlih amel kapsamında değerlendirilmesi ve bir kıymet kazanması yine iman ön şartına bağlıdır.

Kur’ân tilâvetinin, doğrudan hasene olduğunu dile getiren âyetlerin yanında birçok hadis-i şerif de mevcuttur. Onlardan bazılarına değinmek konumuzun vuzuha kavuşması açısından önem arz etmektedir.

Kur’ân’ı güzel okumasıyla bilinen ve bu yönüyle Hz. Peygamber tarafından övgüye mazhar olan⁸⁹ Ebû Mûsa el-Eş’arî’den (r.a.) nakledildiğine göre, Rasûlüllah (s.a.v.) Kur’ân okuyan mü’mini turunçgile, Kur’ân okumayan mü’mini hurmaya, Kur’ân okuyan münafığı reyhana, Kur’ân okumayan münafığı ise Ebû Cehil karpuzuna benzetir.”⁹⁰ Bu hadiste bahsi geçen dört grup insan da Kur’ân okuyup okumaması açısından değerlendirilmiştir ve adeta yukarıdan aşağıya, başka bir deyişle iyiden kötüye doğru bir değer sıralaması yapılmıştır. Bahsi geçen dört tip insandan ilk ikisi mü’mindir, diğer ikisi ise münafıktır.⁹¹ Yukarıdaki hadiste, Kur’ân okuyan mü’min; etrafa güzel kokular saçan ve tadı da güzel olan portakala benzetilir ki; bu ifade bir yandan Kur’ân okuyan mü’minin Kur’ân okumayan mü’minden daha faziletli olduğunu ortaya koyarken diğer taraftan her bir mü’mini Kur’ân okumaya teşvik etmektedir. Hz. Peygamberin, hasene (iyilik) olmayan bir şeyi teşvik etmesi ise düşünülemez. Demek Kur’ân okumak, dilini ve gönlünü Kur’ân’la meşgul etmek, Allah ve Rasûlünün memnuniyetini temin edecektir.

⁸⁹ Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 31 (No: 5048).

⁹⁰ Buhârî, “Kitâbu’l -Etî’me”, 30 (No: 5427).

⁹¹ Naif Yaşar, Kur’ân’ı anlamadan okumanın bir değerinin olmadığını anlatmaya çalıştığı makalesinde bu hadise atıfta bulunarak, Peygamber’in (a.s.), amel etmeyen kimseyi, Kur’ân’ı okusa bile münafık olarak tanımladığını söyler. bk. Naif Yaşar, “Kur’ân’ı Anlamadan Okumanın Sevabı Var mıdır?”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 41 (2015), 433-450.

Hadiste bahsi geçen reyhan, kokusu güzel, fakat tadı hoş olmayan bir bitkidir. Rasûlüllah (s.a.v.) Kur'ân okuyan münafığı reyhana benzetmiştir ki, münafığın kalbi küfürle doludur ve tadı (imanı) yoktur. Okuduğu Kur'ân kendisine fayda sağlamasa da dinleyen kimselere fayda sağlayabilir. Tıpkı reyhanın güzel koku salarak insanları kokusundan faydalandırması gibi. Hadiste bahsi geçen Ebu Cehil Karpuzu ise kokusu da tadı da güzel olmayan ve hatta tadı acı olan bir bitkidir. Bu sebeple Hz. Peygamber, Kur'ân okumayan münafığı, kokusu ve tadı olmayan bilakis acı olan Ebu Cehil Karpuzuna benzetmiştir. Bu benzetme Kur'ân okumayan münafığa uygun düşmektedir. Zira böyle bir münafık, kalbinde tad (iman) olmadığı gibi dili ile de insanların faydalanacağı Kur'ân okuma özelliğine sahip değildir.⁹²

İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), söz konusu hadisi şerh ederken Kur'ân okuyan mü'minin turunçgile benzetilmesini, iman ve Kur'ân tilaveti bağlamında değerlendirmektedir. Ona göre burada turunçgilin tadı iman, hoş kokusu ise Kur'ân okumayı temsil etmektedir. El-Askalânî, mü'minin bu iki vasfı bir arada taşıdığını ifade eder. Ayrıca Kur'ân okuyan bir mü'minin, sadece tilavetle yetinmeyip ilahî emir ve nehiyleri de dikkate alacağını; bu bilinçle hareket ederek Kur'an'a aykırı davranmaktan kaçınacağını vurgulamaktadır.⁹³

Tirmizî'nin Abdullâh b. Abbas'a dayandırdığı bir hadise göre ise bir adam gelir ve Rasûlüllâh'a (s.a.v.) sorar: "Allah'ın en sevdiği amel hangisidir?" Bunun üzerine Rasûlüllâh (s.a.v.): "Kişinin Kur'ân'ı bitirdiği her defasında yeniden başlamasıdır" der.⁹⁴ Bu hadisteki tavsiye, ülkemizde uygulama haline gelmiştir. Şöyle ki; her hatimin bitiminde İhlas, Felak ve Nas surelerinin ardından yeniden başa geçerek Fatıha suresi ile Bakara suresinin ilk beş ayeti okunur, sonrasında hatim duası yapılır.

Bir başka hadiste ise Hz. Peygamber güzel Kur'ân okuyan kişiye gıpta edilebileceğini ifade edre.⁹⁵ Normalde hasedin kâfirleri niteleyen ne kadar çirkin

⁹² Yavuz Köktaş, *Ahlâk Hadisleri III* (Ankara: STS Yayınları, 2018), 17-18.

⁹³ İbn Hacer Ebü'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şaḥîhi'l-Buḥârî* (Riyâd: Dâru's-Selâm, 2000), 9/84-85.

⁹⁴ Tirmizî, "el-Kırâât an-Rasûlillâh", 13 (No: 2948). Tirmizî, zikri geçen senetle İbni Abbas'tan gelen bu hadisi garip ve senedinin de zayıf olduğunu söyler, ancak aynı mananın nakledildiği bir başka senetle gelen hadisin sahih olduğunu ifade eder.

⁹⁵ Buhârî, "Fezâilü'l Kur'ân", 20 (No. 5025).

bir şey olduğu âyetlerde ifade edilirken⁹⁶ ve hadislerde ne kadar kötü bir şey olduğu ve işlenen sâlih amelleri yakıp yok ettiği dile getirilirken⁹⁷ -ki; onlardan birinde Allah Rasûlü bir kulun kalbinde iman ile hasedin bir arada olamayacağını bildirir.⁹⁸ Dolayısıyla burada Kur'ân okuyana haset (gıpta) edilebileceği ifade edilir.

Kur'an, okuyucusuna mütemadiyen Cenâb-ı Hakk'ı, büyüklüğünü, kudretini hatırlattığı gibi zatını ve sıfatlarını da hatırlatır.⁹⁹ Bu nedenle; Kur'ân'ı dinlemenin ve okumanın yanında anlamaya çalışmak da hasene olmaktadır¹⁰⁰ ki; bu da öncelikle iman ön şartına, sonra da Allah için olma niyetine bağlıdır. Zira makalemizin giriş kısmında denildiği gibi Mü'minlerin yanında -araştırma maksadıyla- gayr-i müslimlerin de Kur'ân'ı okudukları ve anlamaya çalıştıkları bilinmektedir.¹⁰¹ Dolayısıyla konumuz hasene olduğu için biz burada genel manada Kur'ân'ı okuyup anlamamanın değil de iman edip sâlih bir niyetle Kur'ân-ı Kerim'i okuyup anlamaya çalışmanın hasene oluşu üzerinde duracağız.

Kur'ân-ı Kerim bir şeyi teşvik ederse ona ibadet gözüyle bakılır. Kur'ân; kendisinin anlaşılmasını ister ve birçok âyet-i kerimenin fezlekesini (sonuç kıs-

⁹⁶ Nisâ 4/54.

⁹⁷ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (Riyâd: Beytü'l-efkârü'd-devliyye, 1999), "Kitâbu'l -Edeb", 44 (No: 4903); İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünenü İbn Mâce* (Beyrût: Dâru'l-Marife, 1998), "Zühd", 22 (No: 4210).

⁹⁸ en-Nesâî Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *es-Sünen* (Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996), "Cihâd", 25 (No: 3109).

⁹⁹ Hayati Aydın, "İlahi Vahiy İle İnsanlığın Ortak Ontolojik Gerçekliği Arasındaki İlişki", *Cumhuriyet Theology Journal* 28(1) (2024), 220-241.

¹⁰⁰ Geniş bilgi için bk. Zakir Demir, "Kur'ân'ın Mâhiyetini Tanımlayan Kolaylaştırılmış Kitap İddiasına Müfessirlerin Yaklaşımları ve Bunların Tahlili", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2024), 233-263.

¹⁰¹ Bazı oryantalistlerin çalışmaları için Bkz. Arthur Jeffery, *The Quran As Scripture*, R.F. Moore Co, New York 1952; Julie Scott and Paul Starkey, "Quran", *Arap Literatürü Ansiklopedisi*; Neal Robinson, "Western Attempts at Dabing the Revelations" in *The Quran*, (ed: Collin Turner); A. T. Wellsh, "Quran", *Encyclopedia of Islam*.

mını) onu anlamayı teşvik eden ifadelerle noktalar. Bunu yaparken de genellikle tefekkür,¹⁰² tezekkür,¹⁰³ tedebbür,¹⁰⁴ taakkul,¹⁰⁵ nazar¹⁰⁶ ve i'tibâr¹⁰⁷ kelimelerini kullanır. Öyle ise iman ehli olmak ve Allah rızasını esas almak kaydıyla Kur'ân-ı Kerim'i okuyup anlama yolunda yapılan tefekkür, tezekkür, tedebbür, taakkul, nazar ve i'tibâr¹⁰⁸ birer ibadet konumundadır. Bu ise hasenenin tâ kendisidir.

Kur'ân'da bahsi geçen kelimelerle insan düşünmeye davet edilirken; insan aklının önüne bazen Kur'ân âyetleri¹⁰⁹ bazen de kevnî âyetler¹¹⁰ serilir. Görüldüğü gibi insan, hem Kur'ân âyetleri üzerinde hem de kevnî âyetler üzerinde düşünmeye davet edilmektedir. İnsanın Kur'ân âyetleri üzerinde düşünebilmesi için onu anlaması gerekir. Bunun için de uzun bir zaman bu ilmin tahsili ile iştigali zaruridir. Yani zamanını Kur'ân'ı anlamaya ayırmak durumundadır ki, zaten Allah'ın kitabını anlamaya yönelik iştigal; Allah'ın kuldan istediği bir şeydir. Allah'ın istediği şeyle meşguliyet ise hasene olacaktır. Dolayısıyla Allah'ın rızasını netice verecektir.

Kur'ân-ı Kerim'in, kendisinin okunup anlaşılmasını istemesi gibi bu manayı vurgulayan hadisler de vardır. İlgili hadislere baktığımızda bireysel olarak Kur'ân okumayı teşvik eden hadislerin yanında bir araya gelmek suretiyle Kur'ân'ı okuyup anlamaya yönelik müzakereleri teşvik eden hadisler de mevcuttur. Onlardan birinde Hz. Peygamber mescitte sesli Kur'an okuyan ashabına şöyle buyurmaktadır: *"Sesinizle birbirinizi rahatsız etmeyin. Biriniz namazda veya namaz haricinde okurken sesini yükseltip, başkalarını etki altına almasın"*¹¹¹

¹⁰² Âl-i İmrân 3/197.

¹⁰³ Bakara 2/221.

¹⁰⁴ Nisâ 4/82; Mü'minûn 23/68.

¹⁰⁵ Âl-i İmrân 3/118.

¹⁰⁶ En'âm 6/46, 65; Gâşîye 88/17-20.

¹⁰⁷ Haşr 59/2.

¹⁰⁸ Nejdî Karakaya, "Kur'an'da Sembolik Eylemler -Düşünmeye Dair Kavramlar Bağlamında-", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2016), 171-188.

¹⁰⁹ Nisâ 4/82; Nahl 16/44; Mü'minûn 23/68.

¹¹⁰ Âl-i İmrân 3/197; En'âm 6/50.

¹¹¹ Ebû Dâvûd, "Kitâbu't-tatavvu", 26 (No: 1332).

Bir başka hadiste ise Kur'ân'ın okunup müzakere edilmesi vurgulanır ki; o hadiste Allah'ın kitabını okuyup da aralarında müzakere ederlerin üzerlerine sekînet ineceği, onları rahmetin kaplayacağı ve meleklerin kuşatacağı müjdele-
nir.¹¹² Mescitlerde Kur'ân okumaya övgüde bulunan bu hadis aynı zamanda cami ve benzeri mahfillerde okunan Kur'ân'ı anlamak için müzakereye de teş-
vik etmektedir. Bütün bu âyet ve hadislerde mademki Kur'ân'ı okumaya, din-
lemeye ve anlamaya yönelik teşvik var; o zaman Kur'ân'ı okumak, dinlemek
ve anlamaya çalışmak birer hasene demektir, hiçbir hasene veya hayır da âhi-
rette karşılıksız kalmayacaktır.¹¹³

2.2. Kur'ân-ı Kerim'i Okumanın, Dinlemenin ve Anlamaya Çalışmanın Günahların Affına Vesile Oluşu

Bir mü'min için şüphesiz ki en önemli meselelerden birisi; hasbelkader iş-
lemiş olduğu ve pişmanlık duyduğu kötülüklerin ve günahların affedilmesidir.
Bu hususa dair çokça âyet ve hadis söz konusudur.¹¹⁴ Bazı âyetler var ki, her-
hangi bir sebebe bağlı kalmaksızın Allah Teâlâ'nın bağışlayıcı olduğunu dile
getirirken¹¹⁵ diğer bazılarında ise birtakım amel veya fiillerin,¹¹⁶ bir kısmında
ise tevberin affedilmeye sebep olacağına yönelik ifadeler söz konusudur.¹¹⁷ Bu
sebeplerdir ki bir mü'minin sâlih bir niyetle; -hasenât nevinden olduğu ön ka-
bulünden hareketle- okumak, dinlemek veya anlamaya çalışmak şeklindeki
Kur'ân'la işgalinin mü'min için bağışlanma vesilesi olduğu söylenebilir. Zira
Allah Teâlâ namaz kılmayı emrettiği âyetin devamında iyiliklerin kötülükleri
gidereceğini müjdeler.¹¹⁸ İlgili âyetin baş tarafında namaz konu edinilirken
ikinci cümlesinde iyiliklerin kötülükleri gidereceğine değinilmiştir. Fakat "*na-
maz kötülükleri giderir*" yerine "*iyilikler kötülükleri giderir*" buyrulmuş ve iyilikler
namazla sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla bütün iyiliklerin kötülükleri gidere-
bileceği şeklinde mana umumi olarak bırakılmıştır. Başka bir deyişle namaz,

¹¹² Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-şâhîh* (Riyad: Beytül-
efkârî'd-devliyye, 1998) "Kitâbu'z-zikir ve'd-dua", 11 (No: 2699); Ebû Dâvûd, "Kitâbu'l-vitr",
14 (No: 1455).

¹¹³ Zilzâl 99/7.

¹¹⁴ İsrâ 17/25; Hâdîd 57/28.

¹¹⁵ Bakara 2/284.

¹¹⁶ Âl-i İmrân 3/31; en-Neml 27/10-11; Nûr 24/22.

¹¹⁷ Tâhâ 20/82; Ahzâb 33/24.

¹¹⁸ Hûd 11/114.

iyiliklerden biri olarak âyetle bahse konu edilmiştir ki birçok müfessir de bu yönde görüş beyan etmişlerdir.¹¹⁹

Hasenâtın (iyiliklerin, sâlih amellerin), günahların affına vesile olacağını bildiren âyetlerde genellikle hangi iyiliğin buna vesile olacağı hususunda detay verilmez. Bu da ister istemez mananın umumiyetini akla getirmektedir. Dolayısıyla Kur'ân okumayı, dinlemeyi, anlamaya çalışmayı ve hatta başkalarına öğretmeyi de bu çerçevede değerlendirmek pekâlâ mümkündür. el-'Ankebût suresinde geçen; "*İman edip sâlih amel işleyenlerin kötülüklerini elbette örteceğiz...*"¹²⁰ âyetinde açıkça ifade edildiği üzere iman ön şartının ardından işledikleri sâlih ameller sebebiyle Allah Teâlâ kullarının günahlarını örteceğini başka bir değişle affedeceğini müjdelemektedir. Burada hangi sâlih amel sebebiyle affedeceği hususunda bir ayrıntı verilmemektedir. Dolayısıyla okumak, dinlemek ve anlamaya çalışmak gibi Kur'ân'la iştigali gerektiren her türlü eylem de sâlih amel kapsama girebilir.

İnsanın ağzından çıkan sözler, her an takipte olan iki melek tarafından kayda alınır¹²¹ ve ağzından çıkan güzel ifadeler Allah'ın (c.c.) katına yükseltilir.¹²² İnsanın dilinden dökülebilecek en güzel sözlerin Kur'ân ayetleri olduğu hususunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Demek ki, insanın okuduğu Kur'ân Allah katına yükseltilmektedir. Kaldı ki; Allah Teâlâ, Kur'ân okunduğu zaman susup dinlenilmesini istiyor ve bunun, Allah'ın merhametle muamelesine vesile olacağını müjdesini veriyor.¹²³ Kur'ân okunduğu zaman susup dinlemek merhamete vesile olduğuna göre; onu bizzat okumak, okutmak gibi durumların da merhamete vesile olacağı anlaşılmaktadır.

Allah Teâlâ'nın birçok ismi Kur'ân'da yer alır ki onlardan biri de *günahları örtüp bağışlayan* anlamındaki *Ğafûr* kelimesidir. Allah'ın isimleri genellikle âyet sonlarında yer alır. Örneğin, el-Fâtır suresi 29-30. âyetlerde mü'minlerin üç

¹¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 12/611-613; Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 7/252; Mâverîdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, 2/509; ez-Zemahşerî Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşâf'an hakâiki ğavâmi'zi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl* (Riyâd: Mektebetü Abîkân, 1998), 3/243.

¹²⁰ Ankebût 29/7.

¹²¹ Kâf 50/17-18.

¹²² Fâtır 35/10.

¹²³ A'râf 7/204.

amelinden bahseder. Bunlar; Kur'ân okumak, namaz kılmak ve Allah yolunda infakta bulunmaktır. Bu vasıfların ardından Ğafûr isminin gelmesi; bahsi geçen niteliklere sahip olan kimselerin bağışlanabileceğine dair müjde anlamı taşımaktadır.

Âyette ifade edildiği üzere, Allah'ın kitabını okumak, namaz kılmak ve Allah yolunda infakta bulunmak asla zarar etmeyecek bir ticarete sebep olacak ve o kimselere mükâfatları tastamam verilecektir. Dahası âyetin sonunun Ğafûr ismi ile sona ermesi; bu kimselerin bağışlanacağına dair müjde niteliğindedir. Taberî de bu yönde görüş beyan eder.¹²⁴ Allah Teâlâ; isimlerini ayetlerin sonlarına rastgele değil de âyetin muhteviyatına uygun olacak şekilde getireceği muhakkaktır.

Yukarıda meâllerini verdiğimiz âyetler'de yer alan *Allah'ın kitabını okuyanlar* ifadesi tefsirlerde genel itibariyle Allah'ın kitabını anlasa da anlamasa da¹²⁵ okumaya devam etmek,¹²⁶ anlamak ve hayata aktarmak şeklinde yorumlanmış ve tilâvet (okumak) devre dışı bırakılmak suretiyle sadece anlama önem verilmiş, bilakis tilavet ve anlamaya çalışmak ayrı ayrı iyilik olarak yorumlanmıştır.¹²⁷

Günahların affı meselesi ile yakından ilgili ve aynı zamanda uhrevî hayatın gerçekliklerinden olan hususlardan birisi de şefaattir ki;¹²⁸ otuz küsur âyette yer alan bu mesele İslam düşünürleri arasında ehl-i sünnetin genel manada ka-

¹²⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 19/366.

¹²⁵ el-Bikâî Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbâvî, *Nazmü'd-dürer min (fi) tenâsübi'l-ây ve's-süver* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.), 16/49.

¹²⁶ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/155; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm* (Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Ârabî, ts.), 7/29; 4/540

¹²⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 4/642.

¹²⁸ Harun Özçelik, "Hadislere Göre Günahların Bağışlanma Yolları II", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2011), 81-101.

bul ettiği bazı kesimlerin ise reddettiği bir konudur. Şefaitle ilgili âyetlerin bazılarını dayanarak peygamberlere,¹²⁹ meleklerle,¹³⁰ Kur'ân'a¹³¹ ... şefaati izni verileceği pekâlâ söylenebilir.

Şüphe yok ki namaz kılan hemen her mümin namazın son oturduğunda, Kur'ân'dan bir âyet olan; *"Yâ Rabb! Hesap gününde beni, anamı-babamı ve bütün mü'minleri başışla"* meâlindeki *rabbenâğfirli* duasını okumaktadır. Bu da müminlerin birbiri hakkında mahşer günü için Allah'tan af talep etmesi, yani bir nevi şefaatte bulunması demektir. Ebû Ümâme'nin (r.a.) naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) Kur'ân okumayı teşvik etmiş ve Kur'ân'ın kıyamet gününde şefaatiçi olarak geleceğini haber vermiştir.¹³² Allah Rasûlünün teşvik etmesi; Kur'ân okumanın uhrevî kıymetini ortaya koyması bağlamında son derece önemli bir hüccettir.

2.3. Kur'ân-ı Kerim'i Okumanın, Dinlemenin ve Anlamaya Çalışmanın Mükâfata Vesile Oluşu

Allah Teâlâ hasenât sahiplerinin bir takım özelliklerini Kur'ân'da dile getirir. İlgili âyetlerde; iman edip takva sahibi olan,¹³³ bollukta ve darlıkta infakta bulunan, öfkesine hâkim olup insanları affeden¹³⁴ tevbe edip manen temizlenen, takva ve tevekkül sahibi olan, sabreden, adaletle hükmeden, Allah yolunda savaşan¹³⁵ ve peygamberlere tabi olan Mü'minler¹³⁶ konu edilmektedir. Burada sayılanların hasenât sahipleri için birer numune sıfat olduğu açıktır. Zira hasenâtı/iylilikleri bu âyetlerde zikredilen vasıflar ile sınırlandırmak mümkün değildir. Dolayısıyla bir Mü'minin güzel bir niyetle Kur'ân okuması,

¹²⁹ Tâhâ 20/109.

¹³⁰ Enbiyâ 21/28; Necm 53/25-26.

¹³¹ Bk. Lokman Bedir, *İnsanın Hayat Yolculuğu* (İzmir: Duvar Yayınları, 2022), 147-148; Akif Akay, *İslam İnancında Şefaati* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 137-138; Hüseyin Çelik, "Kur'an'da Şefaati" *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/1 (2015), 282-313.

¹³² Müslim, "Kitâbu's-salât", 42 (No: 804).

¹³³ Mâide 5/93.

¹³⁴ Mâide 5/13.

¹³⁵ Âl-i İmrân 3/76, 134, 146, 148, 159; Muhammed 47/9.

¹³⁶ Âl-i İmrân 3/148.

dinlemesi ve anlamaya çalışması da pekâlâ iyiliktir yani hasenedir. Bunun içindir ki; Mü'minin Kur'ân'a dair ortaya koyduğu bu gibi şeylerin karşılıksız kalacağı düşünülemez.

İyiliği ve iyi kimseleri seven Allah Teâlâ, Hz. Peygamberden de iyilik sahiplerini müjdelemesini ister: "...(*muhsinleri*) *iyilik sahiplerini müjdele*."¹³⁷ Allah Teâlâ sözünden dönmeyeceğine¹³⁸ göre verdiği müjdenin cennette karşılık bulacağı muhakkaktır. Mâtürîdî (ö. 333/944) âyette geçen *iyilik sahipleri* ifadesini; kendi özünde iyi olanlar, başkalarına iyi davrananlar yahut da fiil ve amelleri güzel olanlar şeklinde açıklarken¹³⁹ Taberî kısaca, Allah'a itaat edenler şeklinde yorumlar.¹⁴⁰ Merhum Ömer Nasuhi Bilmen *iyilik sahipleri* ifadesini; fiilleri ve ahlakı güzel olanlar diye tefsir eder.¹⁴¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ise "*Kötülüğü, en güzel olan şeyle uzaklaştır*"¹⁴² âyetini delil getirerek; yapılan kötülüklerin iyilikle savılmasını da muhsinlerin özelliklerine dâhil eder.¹⁴³ Bu durumda Kur'ân'ı okumanın, dinlemenin veya anlamaya çalışmanın; muhsinlerin (iyilik sahiplerinin) özelliklerinden olmadığını söylemek; hiç de akla uygun gelmemektedir.

Şu bir gerçek ki; Kur'ân her bir meseleyi ayrıntılı olarak ele almaz. Başka bir ifadeyle, Allah Teâlâ'nın; "*namaz insanı kötülüklerden alıkoyar*"¹⁴⁴ şeklindeki beyanı, bu özelliğin yalnızca namaza özgü olduğu anlamına gelmez. Kur'ân'da diğer ibadet ve sâlih ameller söz konusu edildiğinde, onların da kişiyi kötülüklerden alıkoyduğu hususu her defasında ayrıca belirtilmez. Ancak bu durum, diğer ibadetlerin insanı kötülüklerden uzak tutma etkisine sahip olmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksine, tıpkı namaz gibi diğer ibadetlerin de bireyin ahlaki arınmasına ve kötülüklerden uzak durmasına katkı sağlaması mümkün-

¹³⁷ Hac 22/37.

¹³⁸ Âl-i İmrân 3/9.

¹³⁹ Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 9/381.

¹⁴⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 16/571.

¹⁴¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 1/192.

¹⁴² Mu'minûn 23/96.

¹⁴³ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 1/780.

¹⁴⁴ Ankebût 29/45.

dür. İnsanı kötülükten uzaklaştıran şeyler cehennemden de uzaklaştırır ve cennete girmesine de vesile olur kanaatindeyiz. Mü'minin Kur'ân okuması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Âhiretteki mükâfatlardan birisi; hiç şüphesiz ki merhamete nail olmaktır. Kur'ân okunduğu zaman susup da okunan Kur'ân'ı dinlemenin merhamete vesile olacağına yer veren âyetler vardır.¹⁴⁵

Bazı âyetlerde Kur'ân(dan) okunması, dinlenmesi veya anlamaya çalışılması emredilmektedir.¹⁴⁶ Allah (c.c.) Kur'ân'da bir şeyi emretmişse o emrin ifasına mükâfat da takdir etmiştir. Kaldı ki Allah Teâlâ kendisine itaat edenlerin kurtuluşa ereceklerini, cennete girdirileceklerini ve mükâfatlandırılacaklarını bazı âyetlerde açıkça müjdelemiştir.¹⁴⁷ O, sözünden dönmeyeceği¹⁴⁸ gibi müminlerin mükâfatını da zayi edecek değildir.¹⁴⁹

Konuyla ilgili birçok sahih hadis de mevcuttur. Hz. Peygamberin kendisinin okumasının yanında ashaptan da dinlediği vakidir. Örneğin; Peygamber (s.a.v.) Abdullâh b. Mes'ûd'dan (r.a.) Kur'ân dinlemiştir. Hatta Abdullâh en-Nisâ' 41. ayetine geldiğinde, Hz. Peygamber okuyuşunu durduruyor. O sırada Abdullâh Peygamber'in gözlerinden yaşlar aktığını görüyor.¹⁵⁰ Bu ve benzeri hadislerden anlaşıyor ki; Hz. Peygamber Kur'ân okumayı teşvik ettiği gibi dinlemeyi de bizzat uygulamalı olarak teşvik etmiştir. Bu da Kur'ân'ı okumanın ve başkaları okuduğu zaman da dinlemenin önemini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamberin, Allah (c.c.) katında makbul olmayacak bir işle meşgul olması ve onu teşvik etmesi düşünülemez.

¹⁴⁵ A'râf 7/204.

¹⁴⁶ Mâide 5/13; Ankebût 29/45.

¹⁴⁷ Nisâ 4/13, 69, 80.

¹⁴⁸ Rûm 30/6; Zümer 39/20.

¹⁴⁹ Âl-i İmrân 3/171.

¹⁵⁰ Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 33 (No: 5050).

Kütüb-ü Sitte müelliflerinden bazılarının Hz. Osman'dan sahih olarak naklettikleri bir hadiste Hz. Peygamber; insanların en faziletliilerinin Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenler olduğunu ifade eder¹⁵¹ ki; bu hadis Kur'ân tilâvetinin kıymetini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kütüb-ü Sitte sahiplerinden Nesâî'nin dışında kalan beş imamın zikrettiği bir hadiste, Hz. Peygamber Kur'ân'ı gereği gibi güzel okuyan kimsenin, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraber olacağını, Kur'ân'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap verileceğini müjdeler.¹⁵² Zikrettiğimiz bu hadisin metninde Buhârî'de, Kur'ân'ı gereği gibi güzel okuyan kimseler "حافظ" tabiriyle diğerlerinde ise "ماهر" kelimesiyle yer almaktadır. Netice itibariyle her iki kelime de Kur'ân okuma konusunda maharet sahibi olmayı ifade eder.¹⁵³

Tirmizî'nin (ö. 279/ 892) Abdullâh b. Mes'ûd'a dayandırdığı ve sahih olarak nitelediği bir hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber, okunan her bir Kur'ân harfine karşılık on sevap yazılacağını ifade ediyor.¹⁵⁴ Bu hadiste ise Hz. Peygamber Kur'ân okumanın sevaba/mükâfata vesile olacağını açık bir dille ifade etmiştir.

Kur'ân'ı okumanın değerini ifade eden hadisler önemsiz görülecek veya azımsanacak gibi değildir. Ancak konunun vuzuha kavuşması açısından verdiğimiz örneklerin yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Sonuç

İnsanın hem hayra hem de şerre meyilli olarak yaratıldığı gerçeği, bireyin özgür iradesiyle yaptığı her seçimin ilahi kayıt altına alındığını göstermektedir. Kur'an-ı Kerim, insana yol gösteren ilahi bir rehber olup, onun söz ve fiillerini iyilik (hasenât) veya kötülük (seyyiât) ekseninde değerlendirmektedir. Kur'an'ı

¹⁵¹ Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 21 (No: 5028); Ebû Dâvûd, "Salât", 14 (No: 1452); Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 15 (No: 2908)

¹⁵² Buhârî, "Kitâbu't-tefsîr", 65 (No: 4937); Müslim, "Kitâbu's-salât", 6 (No: 798); Ebû Dâvûd, "Kitâbu'l-vitr", 14 (No: 1454); Tirmizî, "Kitâbu Sevâbi'l -Kur'ân", 13 (No: 2904); İbni Mâce, "Kitâbu'l-edeb", 52 (No: 3779).

¹⁵³ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Necdet Çağır, "Sahih Bir Kur'an Tilâvetinin Başlıca Nirengi Noktaları", Diyanet İşler Başkanlığı (Erişim 13 Ekim 2024). Ayrıca bk. Muhammed Coşkun, "Kur'an'ı İndirildiği Gibi Okumak: Tilâvet Üslûbunun Aslı Kaynağı Üzerine", *Diyanet İlmi Dergi* 59/3 (25 Eylül 2023), 781-816.

¹⁵⁴ Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 16 (No: 2910).

orijinal metninden okumak, anlamak ve hayata aktarmak, hem ibadet hem de kulluk sorumluluğunun bir parçasıdır.

Müslümanların yaşamında Kur'an'ın yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçektir. Nüzulünden bu yana her türlü sosyal, bireysel ve ibadet hayatının merkezinde yer almış olan Kur'an, hem anlamı hem de lafzı itibarıyla, Müslümanların hayatlarına yön veren bir rehber olmuştur. Bu kutsal kitap, sadece ibadetlerde değil, aynı zamanda günlük hayatta da dikkate alınması gereken değerli bir kaynaktır.

Kur'an'ın okunması, dinlenilmesi ve anlamaya çalışılması, yalnızca dini bir görev değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal hayatın merkezine yerleştirilmiş bir hasenât olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlar, bu kutsal kitabı okumakla, sadece onun lafzını korumakla kalmamış, aynı zamanda içerdiği derin anlamları da hayatlarına aktarma çabasına girmişlerdir. Kur'an, bireylerin ruhunu besleyen, akıllarını açan ve vicdanlarını aydınlatan bir rehberdir.

İster anlamını bilerek ister bilmeyerek okunsun, Kur'an okuma ibadet sayılır ve bireye sevap kazandırır. Özellikle namazda Kur'an kıraati, her müminin yerine getirmesi gereken bir farzdır ve bu farz, sevapların günahları gideceği müjdesini de taşır. Neticede, Kur'an'ın anlaşılması ve okunması, bireyi hayra yönlendiren ve manevi olarak yükselten bir eylem olup, ahirette mükâfat vesilesi olabilir.

Namazda Kur'an okumanın farziyeti, ibadet olarak kabul edilmesi ve Allah'ın emri olarak ifa edilmesi, bu eylemin kutsallığını pekiştirmekte ve bireyin Allah'a yakınlaşmasına vesile olmaktadır. Ayrıca, Kur'an'ın tilâvetinin günahlardan arınmaya, kötü davranışlardan uzaklaşmaya ve Allah'ın rızasını kazanmaya yardımcı olduğu birçok âyet ve hadisle desteklenmektedir. Bu bağlamda, Müslümanların Kur'an'ı anlama ve ona göre yaşama sorumluluğu, hem bireysel hem de toplumsal boyutta büyük bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, Kur'an-ı Kerim'i okumak, dinlemek ve anlamaya çalışmak, Allah'a olan kulluğun bir yansıması olduğu gibi Kur'an'ı öğrenen ve öğreten kişinin en hayırlı insanlar arasında yer almasına vesile olacaktır. Bu eylemler, yalnızca dini bir vecibe değil, aynı zamanda insanın manevi ve ahlaki gelişimi için de bir vesiledir. Bu yüzden, Kur'an'la sürekli bir muhabbet içinde olmak,

bireyin hayatını güzelleştirecek ve onu doğru yolda ilerletecektir. Her Müslümanın, bu bereketli kaynaktan faydalanarak kendi hayatında hasenât kazanma gayretinde olması, dinin özündeki iyilikleri ve güzellikleri yansıtacaktır.

Kaynakça

- Ağrıkaya, Güven. "Kur'ân'ı Anlamadan Okumanın Bir Sevabı Yok mudur?" *Diyanet İlmi Dergi* 56/3 (2020), 677-720.
- Akay, Akif. *İslam İnancında Şefaat*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Aydın, Akif. "Kur'an-ı Kerim Okumanın Ve Dinlemenin Fazilet Ve Adabı". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2002), 127-152.
- Aydın, Hayati. "İlahi Vahiy İle İnsanlığın Ortak Ontolojik Gerçekliği Arasındaki İlişki". *Cumhuriyet Theology Journal* 28(1) (2024), 220-241.
- Bedir, Lokman. *İnsanın Hayat Yolculuğu*. İzmir: Duvar Yayınları, 2022.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Bikâî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbâvî. *Naẓmü'd-dürer min (fi) tenâsübi'l-âyy ve's-süver*. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *"eş-Şihâh fi'l-luğa"*. Beyrut: Dâru'l-İlm, 1984.
- Coşkun, Muhammed. "Kur'an'ı İndirildiği Gibi Okumak: Tilâvet Üslûbunun Aslî Kaynağı Üzerine". *Diyanet İlmi Dergi* 59/3 (25 Eylül 2023), 781-816.
- Çelik, Hüseyin. "Kur'an'da Şefaat" *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III/1 (2015), 282-313.
- Demir, Abdullah. "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi". *Diyanet İlmi Dergi* 45/4 (2009), 37-60.
- Demir, Zakir. "Kur'ân'ın Mâhiyetini Tanımlayan Kolaylaştırılmış Kitap İddiasına Müfessirlerin Yaklaşımları ve Bunların Tahlili". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2024), 233-263.

- Duman, M. Zeki. "Levh-i Mahfuz'dan Mushaf-ı Şerif'e Kelamullah". *zeki-duman.com*. Erişim 31 Mart 2025. <http://zekiduman.com/assets/levh-i-mahfuz-dan-mushafa.pdf>
- Ebüssuûd. *İrşâdü'l-'akli's-selîm*. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Ârabî, ts.
- Ersöz, Muhammed. "Tefsirlerde Amellerin Karşılığının On Kat Verilmesi Me-selesi: Tematik ve Problematik Bir İnceleme". *Cumhuriyet Theology Journal* 26/2 (December/ Aralık) (2022), 679 – 698.
- Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî. *el-Müfredât fî ġarîbi'l-Ḳur'ân*. Mek-tebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, ts.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buḡârî*. 14 Cilt. Riyâd: Dâru's-Selâm, 2000.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağ-dâdî. *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-hanci, 2001.
- İdiz, Ferzende. "Anlamını Bilmeden Kur'ân Okumak". *Akademik Akıl*, 2020. <https://www.akademikakil.com/anlamini-bilmeden-kuran-okumak>
- Karakaya, Nejdet. "Kur'an'da Sembolik Eylemler -Düşünmeye Dair Kavramlar Bağlamında-". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2016), 171-188.
- Köktaş, Yavuz. *Ahlâk Hadisleri III*. Ankara: STS Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Te'vîlâtü'l-Ḳur'ân*. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2007.
- Mâverîdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi, tsz.
- Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısrî. *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1945.
- Muhammed Hamdi Yazır, Elmalılı. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Mücâhid, Ebü'l Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Kuraşî'l-Mahzûmî. *Tefsîru Mücâhid*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi, 2005.

- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *es-Sünen*. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996.
- Özçelik, Harun. "Hadislere Göre Günahların Bağışlanma Yolları II". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2011), 81-101.
- Özel, Mustafa. "Kur'ân-ı Kerim'i Okuma ve Adabı". *Diyanet İlmi Dergi* 37/2 (2001), 25-41.
- Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, Ebû Dâvûd. *es-Sünen*. Riyâd: Beytü'l-efkârü'd-devliyye, 1999.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-Beyân An Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*. Kahire-Beyrut: Dâr-ı Hicr, 2001.
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmîzî*. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996.
- Yaşar, Naif. "Kur'ân'ı Anlamadan Okumanın Sevabı Var mıdır?" *The Journal of Academic Social Science Studies* 41 (2015), 433-450.
- Yılmaz, Ali. "Kur'ân'ı Salt Okumanın Değeri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004), 63-107.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an haka'iki gâvâmi'zî't-tenzîl ve 'uyûni'l-e'kâvîl fî vü'cûhi't-te'vîl*. Riyâd: Mektebetü Abîkân, 1998.